

DIENT GEZONDHEID EN JEUGD

Infectieziekten

Dordrecht, door de eeuwen heen

A.M. Brouwers- van Noort

01-11-2015

November 2015 Opdracht: schrijf een essay n.a.v. de cursus Dordtologie. Vanaf augustus 1976 ben ik werkzaam bij de Dienst Gezondheid en Jeugd, afdeling Infectieziekten en Tropen. Bron van mijn essay: o.a. Het Dordt boek geschreven door Frits Baarda en Wim van Wijk, Wikipedia en de ervaringen van de werkvloer.

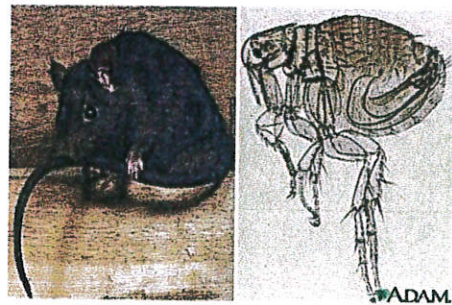
Bij de geboorte kan de ellende al beginnen, vroeger was een jong mens zijn leven niet zeker. Slechts weinigen haalden hun eerste verjaardag. Nog halverwege de negentiende eeuw (+/- 1850) stierven 35 van de 100 Dordtenaren in hun eerste jaar. Wie het tweede jaar bereikte, kreeg het daarna alsnog voor de kiezen: het wegvallen van ouders, ziekten, armoede, eenzaamheid of werkeloosheid. De kans dat ziekte een leven voortijdig afbrak was groot.

Dordrecht werd met regelmaat getroffen door epidemieën, ziektekiemen konden gedijen in de stinkende grachten, waarin Dordtenaren al hun afval gooiden, maar waar ze ook uit dronken.

Wie geluk had werd, bij ziekte, opgenomen in een ziekenhuis. Het eerste Dordtse ziekenhuis verrees omstreeks 1250 op de hoek van de Visstraat en de Voorstraat: Grote Gasthuis of Sacramentsgasthuis genaamd. De geestelijke verzorging stond in hoog aanzien, dit moest ook wel, omdat de medische zorg te slecht was om mensen nog te kunnen redden. Het Grote- of Sacramentsgasthuis bleef tot het begin van de negentiende eeuw bestaan.

De Pest: (Gouden eeuw 1350 tot 1425)

Handel met het Midden-Oosten bracht in de 14^e eeuw (1348-1352) de Pest naar Europa. Deze bijzonder besmettelijke ziekte boezemde grote vrees in en werd ook wel de "haastige dood" genoemd. Omdat Dordrecht intensief handelsverkeer had, gezien de ligging tussen de rivieren, kwam de epidemie ook regelmatig voor. De Pest wordt overgebracht door de beet van, met de bacterie besmette insecten, meestal vlooien of door minuscule druppeltjes in de lucht door hoesten of niezen van een besmet persoon. In 1450 is er wederom de pest in Dordrecht. Cellebroeders en Grauwzusters verzorgden de pestlijders en liepen ter herkenning met een witte stok. In 1458 werden de Cellebroeders erkend door Paus Pius II, voortaan legden ze de gelofte af van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid. Ze hadden nu de status van religieuzen en droegen een zwarte tuniek met monnikskap en zwarte scapulier (schouderkleed). Zij verpleegden pestlijders, krankzinnigen en andere zieken en begroeven de doden. Het stadsbestuur nam grondige maatregelen; Dordtenaren waren verplicht de straatjes rond hun huis te schrobben en het houden van varkens in de stad werd verboden. Een sterfgeval werd aangeduid met een bosje stro aan het huis, waarvan ramen en deuren zes weken gesloten moesten blijven. De stinkende grachten vol ratten waren voedingscentra van de Pestbacil. De Pest kwam meerdere keren terug, tot in de Gouden Eeuw. Alleen al bij de epidemie van 1636-1638 kwamen ruim 3500 Dordtenaren om het leven. In oktober van het jaar 1664 moest de Grote Jaarmarkt er voor worden afgelast.

Een stedelijk pestmeester stelde de ziekte vast. Hij bezocht de mensen en werd de Pest vastgesteld dan werd de patiënt opgenomen in één van de twee Heilige Geest en Pesthuizen. "De zwarte dood" trad snel en genadeloos in en de zwartverkleurde lijken werden direkt begraven. Pas in 1716 werd het ambt van Pestmeester afgeschaft.

CHOLERA:

1810 Dordrecht wordt deel van Frankrijk. Dordrecht telt 19.000 inwoners.

Napoleon schaft het stapelrecht af en door het wegvallen van de economie is er grote armoede in Dordrecht en de stad verkrotte. In 1813 werd Dordrecht bevrijd door de Kozakken.

1832. Dordrecht kreeg te maken met deze, uit Azië, overgewaaid ziekte.

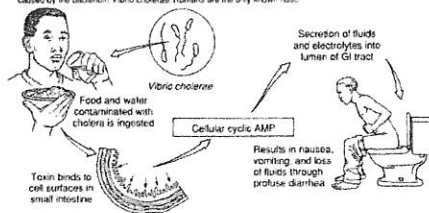
Dordtenaren kregen middels een pamflet het advies om de huizen te luchten en het drinkwater te mengen met wijn of jenever. Het mocht niet baten.

1848 en 1849. In Dordrecht stierven 560 mensen. Aan het Stek was een cholera-hospitaal, maar ondanks opname hier, bezweek de helft van de cholera-patiënten.

Cholera (ko'ler-a) *L. cholera* bilious diarrhea

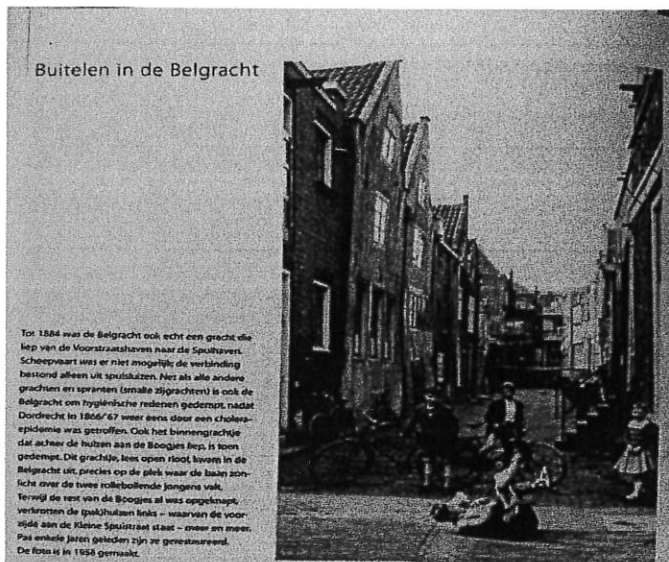
165

DEFINITION An acute infection of the small intestine characterized by profuse, watery diarrhea and vomiting caused by the bacterium *Vibrio cholerae*. Humans are the only known host.

1866 en 1867. In 1866 eiste Cholera in Dordrecht zeker 400 levens. Halverwege de negentiende eeuw had Dordrecht de twijfelachtige eer één van de ongezondste steden van Nederland te zijn. Dordrecht had 14 binnengrachten en zijtakken (spranten) en een beroerd afwateringssysteem. De verslagenheid was groot, wat er aan te doen? Nu wordt gesproken van een Commissie van Geneeskundig Toezicht, die de oorzaken onderzocht. Dokter M.F. Onnen verdiepte zich in de materie. Zijn conclusie was dat in de straten bij de oude binnengrachten de meeste slachtoffers vielen. In de gezinnen, die bij het stinkende water woonden, kwam 1 op de 10 keer een sterfgeval voor. Dokter Onnen adviseerde de meeste grachten te dempen, wat omstreeks 1885 dan ook gebeurde. In 1874 stemde Dordrecht in met het invoeren van een kleinschalig proefproject, het Liernurstelsel. Dit was een gesloten buizenstelsel waar al het water werd verzameld op een centraal punt. Daar werden de afvalstoffen zodanig verwerkt, dat die als mest gebruikt konden worden. Er werd bij dit stelsel geen gebruik gemaakt van het doorspoelen, omdat dan het maken van mest moeilijk werd. Om de stankoverlast in de huizen tegen te gaan,

werden er kleppen geïnstalleerd. Het stelsel werkte goed, maar was toch niet echt een vorm van riolering en waterreiniging. De mest werd in emmers verzameld en opgehaald door de "Boldoot-kar" en verscheept naar Brabant om gebruikt te worden in de "mestindustrie". Aangezien de mest verziekt was door allerlei ziektekiemen stopte dit ook weer. In 1881 werd begonnen met de uitleg van het waterleidingnet en pas in 1923 was heel Dordrecht aangesloten. Hierna werd het rioolstelsel aangelegd.

De ziekte van Weil:

Vanaf 1930 waarde enige jaren deze besmettelijke ziekte door Dordrecht. Er stierven een ongekend hoog aantal mensen aan de ziekte. De ziekte van Weil wordt ook wel de "rattenziekte" genoemd. Via de urine van ratten kan de bacterie terecht komen in aarde, riool en oppervlaktewater. De eerste zwembaden van Dordrecht waren afgezette stukjes buitenwater. De zwemschool aan de Vest werd overhaast gesloten, nadat zwemmers er de ziekte van Weil hadden opgelopen: in de Spuihaven zwommen veel ratten. In 1936 is het Wantijbad (buitenbad) in gebruik genomen en in 1938 het volledig overdekte Sportfondsenbad, waar sinds de opening 40 jaar lang kinderen zwemles kregen binnen schooltijd.

Tuberculose:

Begin 20-ste eeuw was Tuberculose volksvijand nummer 1. Vooral sociaal zwakkeren stierven vaak aan de aandoening. Vanaf 1909 zette de "Dordtse Vereniging tot bestrijding van TBC" zich voor betere voorlichting en verzorging in. Artsen schreven goede hygiëne, frisse lucht, goede voeding en bedrust voor. De aanstelling van dokter van Kammen tot TBC-arts in het district Dordrecht veranderde veel, het onderzoek met schermbeeldfotografie (röntgen) en laboratoriumonderzoek werd uitgebreid. Via het "Betudo"-onderzoek, een activiteit van de stichting tot bestrijding van de Tuberculose in Dordrecht, kwam de ziekte snel aan het licht. Zelf herinner ik me de jodiumlucht en de "veeg" daarvan op de onderarm en vervolgens een schrapje met een soort pennetje. Dit was op de lagere school. Bedrust was een belangrijk onderdeel van de behandeling. Zieke kinderen, bleekneusjes, bezochten een gezondheidskolonie in Etten-Leur of gingen naar de Buitenschool. Bij mijn aanstelling bij de GG en GD was Dr. Olthof adjunct directeur en hoofd Jeugdgezondheidszorg. Dr. Olthof selecteerde, samen met de andere schoolartsen en -verpleegkundigen kinderen voor de kolonie (zwakke kinderen in het algemeen; TBC, maar ook kinderen met o.a. chronische ziekten) .Volwassenen konden thuis in een ligtent in de tuin uitzielen, maar konden ook terecht in een speciaal sanatorium dat aan de rand van park Weizigt lag. De patiënt verbleef hier minimaal een jaar lang (!). Betere medicijnen en gezondere leefomstandigheden maakten opname in het sanatorium minder noodzakelijk. In 1966 verliet de laatste patiënt Villa Weizigt.

Polio:

Polio is een ernstige infectieziekte, veroorzaakt door een virus.

1978 Polio-epidemie in de regio (Bible-belt) met 110 besmettingen. De GG en GD ent massaal in en dit kan ik mij nog erg goed herinneren. De paniek onder de bevolking was groot. Men "bestormde" de GG en GD voor een vaccinatie en al snel werden het

suikerklontjes, omdat het vaccin niet meer aan te slepen was. Personeel werd ingezet om mee te helpen met de organisatie van de campagne, zo goed en kwaad als het ging. Buiten het gebouw werden dranghekken in "banen" opgesteld, zodat ieder op zijn beurt naar binnen kon. Zelfs mensen met principiële bezwaren tegen vaccineren kwamen "stiekem" om een klontje vragen. Indrukwekkend allemaal.

1992-1993 (Nu GGD Zuid Holland Zuid genoemd) Polio-epidemie in de regio. N.a.v. deze epidemie is een boekje uitgegeven door J.W.G. Greaves-Otte, sociaal geneeskundige en ir. C. Breure in 1995 (beiden werkzaam bij de GGD Zuid Holland Zuid ten tijde van de epidemie). Dr. Greaves bezocht zeven gezinnen uit de gemeenschap van bevindelijk Gereformeerden en tekende hun verhalen/bevindingen op. In Nederland kwam polio, tot 1957, regelmatig in kleinere of grotere epidemieën voor. Het Rijksvaccinatieprogramma biedt sinds 1957 vaccinatie aan tegen de 3 typen van het poliovirus aan een ieder geboren na 1 januari 1945. De besmettelijkheid van het poliovirus onder geloofsgemeenschappen, komt ook door het leven in de gemeenschap. Mensen die niet gevaccineerd zijn en "onder" gevaccineerden leven, worden mede daardoor beschermd, omdat zij geen gemeenschap vormen. Het is ook niet zo dat alle leden van deze kerkgenootschappen tegen vaccinaties zijn. Slechts een minderheid van de ouders van de bevindelijk Gereformeerden laat hun kinderen niet vaccineren.

Meningokokken C:

Meningokokken C is een bacteriële infectie, overgebracht door het inademen van microdruppeltjes of door direct contact, zoals zoenen. In de volksmond spreken we van Hersenvliesontsteking. In 2001 was een stijging te zien in besmettingen en ziekenhuisopnames. In 2002 geeft Minister Borst de GGD Nederland opdracht om een vaccinatiecampagne te organiseren. Voor onze regio is de eerste vaccinatiedag op 17 juni 2002 in Alblasterdam. Ook in Dordrecht worden in Sporthal Sterrenburg vele kinderen gevaccineerd.

Mexicaanse Griep:

Officieel "nieuwe Influenza" A (H1N1) en aanvankelijk ook wel "varkensgriep" is een griepvirus dat in 2009 een pandemie veroorzaakte. Mensen, met onderliggende ziekten, overleden aan dit virus. Overlijden aan het virus zelf is zeldzaam. Weer werd er een grote vaccinatiecampagne georganiseerd door de GGD.

Wet Publieke Gezondheid: Wpg is een Nederlandse wet, die in 2008 is vastgesteld. Zij vervangt de Infectieziektenwet, de wet Collectieve Preventie Volksgezondheid en de Quarantainewet. De wet regelt de organisatie van de openbare op de Gezondheidszorg, de bestrijding van Infectieziekten crisis en de isolatie van personen/vervoermiddelen, die internationaal gezondheidsgevaaren kunnen opleveren. Ook regelt de wet de jeugd- en ouderengezondheidszorg.

In Nederland zijn 43 infectieziekten meldingsplichtig, verdeeld over de groepen A, B1, B2 en C. Deze indeling is gebaseerd op de mate waarin dwingende maatregelen opgelegd kunnen worden om de bevolking te beschermen. De ziekten hierboven beschreven zijn allen meldingsplichtig.

Conclusie: Is alles nu veiliger m.b.t Infectieziekten en onze gezondheid? Er komt water uit de kraan, we hebben douches, toiletten en "droge" huizen met dubbele beglazing en goede medische zorg. Hoe anders was dat dan bij het ontstaan van Dordrecht? Toch is er nog kindersterfte, er zijn nieuwe ziekten ontdekt en de oude steken toch soms weer de kop op. Er wordt nog steeds handel gedreven met verre landen, de bevolking reist naar verre landen en er komen momenteel veel vluchtelingen deze kant op. Tot op de dag van vandaag moet er gewaakt worden over ieders gezondheid, aangezien er zo makkelijk ziekten worden overgedragen. Zo worden regelmatig de MRSA bacterie en ook de Kinkhoest gemeld, maar ook bij de TBC wordt er steeds nog getest en regelmatig een contactonderzoek gedaan. Het risico op een epidemie is er steeds.

